

УДК 159.923

Юрчинська Г. К.,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної психології
факультету психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: acula@vega.com.ua

Круцюк О. В.,

аспірант кафедри загальної психології
факультету психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: krutsiuk@gmail.com

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ: СУТЬ І ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

У статті теоретично обґрунтовано явище волонтерської діяльності як психологічного феномену. Показано, що психологічна суть цього явища розкривається через готовність добровільно пожертвувати своїм заради блага чужої людини. Розкрито специфічні особливості волонтерської діяльності, що відрізняють її від інших видів діяльності. Описано психологічну структуру волонтерської діяльності, а також зміст її психологічних детермінант, які становлять систему. Показана важливість професіоналізації волонтерської діяльності та впровадження професійного підходу до її організації, планування та управління.

Ключові слова: волонтерська діяльність, волонтерство, детермінанти волонтерської діяльності, мотивація, структура волонтерської діяльності, модель волонтерської діяльності.

The article contains the theoretical justification of volunteer activity as a psychological phenomenon. It was shown that a psychological essence of this phenomenon can be described by readiness to voluntary donation for the good of others. Besides it was given a review of psychological structure of volunteer activity and her psychological determinants content which create a system. Shown the importance of professionalization of volunteer activity; implementation the professional approach to her organization,

planning and management. Furthermore the working concept of volunteer activity was chosen for further psychological research.

Key words: *volunteer activity, volunteering, determinants of volunteer activity, motivation, structure of volunteer activity, model of volunteer activity.*

Постановка проблеми. Сьогодні волонтерство є глобальним світовим рухом. У розвинених країнах це явище глибоко вкорінилося у побут людей, у їхню свідомість. Можна впевнено стверджувати, що міра присутності волонтерської діяльності у житті звичайного громадянина є своєрідним показником суспільного розвитку, результатом осмислення загальнодержавних і загальносвітових проблем та пошуком ефективного способу їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками волонтерство як явище привернуло до себе увагу дослідників різних галузей науки – соціології, політології, педагогіки і психології, зокрема. Психологічний аспект волонтерства і волонтерської діяльності є предметом наукових пошуків О. С. Азарової (2008), О. В. Безпалько (2003), О. В. Алмазової (2017) У. П. Косової (2009), А. М. Львовичкіної (2014), Т. Л. Лях (2010), М. В. Пєвної (2016), М. С. Пряжнікова (2017), А. І. Рудської (2013), С. М. Чурбанової (2017), М. С. Яницького (2008) та інших. Найбільш розробленою є проблема мотивації волонтерської діяльності (Н. А. Вайнілович (2012), С. В. Михайлова (2017), А. Омото (2009), М. В. Пєвная (2016), М. Снайдер (2009), М. Філіпс (1984), Т. Шварц (1992)), проте і в ній залишаються питання, які потребують уваги. Подальших наукових розвідок потребує питання психологічних детермінант волонтерської діяльності, а також виявлення ключових індивідуально-психологічних особливостей волонтерів. Також вбачається необхідною розробка теоретико-методологічних засад для напрацювання і впровадження стандартів відбору і професійної підготовки волонтерів.

Мета статті – теоретичне обґрунтування волонтерської діяльності як психологічного явища та виокремлення системи її психологічних детермінант.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети спочатку необхідно визначити поняття волонтерської діяльності.

Відносно недавно в Україні волонтерська діяльність набула визначення у правовому полі на рівні закону і на сьогодні має статус добровільної, безкорисливої, неприбуткової, соціально спрямованої

діяльності, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги.

У контексті нашого дослідження при операціоналізації робочого визначення волонтерської діяльності ми будемо спиратися на погляди вітчизняної дослідниці З. П. Бондаренко [2]. Вона, аналізуючи різні підходи до визначення цього поняття як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками, які ототожнюють поняття «волонтерська діяльність» і «добровільна діяльність», узагальнює сутність цього феномену як благодійності, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без отримання заробітної плати за її виконання, без просування по службі, заради добробуту спільнот і суспільства в цілому; добровільницьку діяльність, в основі якої лежать ідеї безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, при цьому не переслідуючи мету отримання прибутку чи кар'єрного зростання; отримання всебічного задоволення своїх особистих і соціальних потреб через надання допомоги іншим людям; форму реалізації громадянської активності та базу для функціонування громадських організацій; національну ідею милосердя і благочинності. Науковець визначає, що волонтер – це доброволець, громадянин, який долучається до вирішення соціально важливих проблем у формі безоплатної праці.

Л. О. Кудрінська [11, с. 15] зазначає, що термін «волонтерство» у західній соціології використовується поряд із терміном «добровільна праця» як неоплачувана добровільна діяльність, яка здійснюється людьми для вирішення проблем суспільства і досягнення соціально значущих цілей.

У подальшому поняття «добровільна діяльність» і «волонтерська діяльність» будуть вживатися як синоніми.

На думку Т. Л. Лях [12], волонтерська діяльність – індивідуальна чи колективна – є своєрідним способом взаємодітримки і піклування, допомоги членам громади, взаємодією для спільного напрацювання способів вирішення проблем.

У своїх попередніх наукових пошуках, аналізуючи психологічний змісту поняття «волонтерська діяльність», ми прийшли до висновку, що це готовність добровільно пожертвувати своїм заради блага чужої людини. Саме у цьому визначенні закладена психологічна суть діяльності волонтера, особливості його особистості та унікальність людської природи.

Українське волонтерство вирізняється на тлі інших країн тим, що воно активізувалося у відповідь на гостру кризу у суспільстві й неможливість держави вирішити нагальні соціальні проблеми, а то і державні. Яскравим прикладом може слугувати виникнення потужного

волонтерського руху у 2014 році по забезпеченню військовослужбовців харчуванням, теплим одягом та необхідним обладнанням, надання гуманітарної допомоги цивільному населенню у зоні проведення АТО. Однак, існують спільні риси волонтерства, які виявляються незалежно від територіальної належності.

Українські та зарубіжні дослідники, які займаються розробкою проблематики волонтерської діяльності з різних її аспектів, зокрема, психологічного, схожі у поглядах на характерні особливості волонтерської діяльності: це добровільний соціально орієнтований вид діяльності, що має суспільно-корисний характер, ставить за мету змінити навколишній світ. Така діяльність неприбуткова, має немонетарну мотивацію (натомість її замінюють інші види мотивації). Результатом такої діяльності є благо. Волонтерська діяльність відрізняється від інших видів діяльності тим, що не висуває високих вимог до професійної підготовки особистості чи наявності досвіду, однак, вимагає особливих особистісних якостей.

Щоб більш повно розкрити психологічну суть волонтерської діяльності, треба звернути увагу на те, як її сприймають власне волонтери. Дослідження психологічних особливостей волонтерів У. П. Косової [6] показують, що самі волонтери не вважають власну діяльність складною, творчою або ідеальною, вони не дають їй окремих емоційних оцінок, і розглядають добровільність як позитивне явище у своєму житті через процес самореалізації; не визначають для себе часових обмежень для здійснення волонтерської діяльності, оцінюючи її як перспективну чи неперспективну. Сама по собі добровільна діяльність виступає для волонтерів як діяльність заради діяльності, яка не оцінюється з точки зору труднощів, небезпеки чи отримання матеріальної користі.

Попри те, що волонтерство не висуває високих вимог до професійної підготовки, все ж воно висуває вимоги до психологічних особливостей людини, адже поставлені завдання часто необхідно виконувати в екстремальних умовах, в ситуації обмеженого часу на прийняття рішень. Відповідність таким психологічним критеріям є запорукою ефективного і результативного виконання завдань, а інколи навіть може зберегти життя і самому добровольцю.

Вітчизняна дослідниця Т. Л. Лях [12, с. 38] пропонує перелік психологічних якостей особистості потенційного волонтера, що дозволять ефективно виконувати завдання. До найважливіших вона відносить:

- 1) психолого-педагогічну компетентність, під якою мається на увазі певний рівень волонтерської діяльності, невід'ємний від сукупності особистих характеристик, який накладає індивідуальний неповторний відбиток на волонтерську діяльність;

- 2) відповідальність і самодисципліну;
- 3) глибоку і відверту зацікавленість у вирішенні проблем тих, хто потребує допомоги, а також у позитивних результатах роботи;
- 4) такі цінності, як гуманність, справедливість, конфіденційність, респектабельність, безкорисливість і чесність, що мають складати ціннісну основу діяльності;
- 5) диференційоване застосування навичок спілкування;
- 6) наявність рис особистості, які викликають довіру і прихильність людей, бажання працювати, допомагати ї, водночас, не дозволяють маніпулювати, пригнічувати себе як особистість.

Перелік цих якостей варіюється у різних дослідників, проте по своїй суті вимоги до професіоналів і до волонтера майже однакові.

У. П. Кретьова [8] запропонувала свою модель волонтерської діяльності у межах теорії неадаптивної особистості, використовуючи полісистемний підхід.

Полісистемний підхід розглядає волонтерську діяльність як цілісне і системне утворення, соціально-психологічний феномен, а процес її становлення – як психолого-педагогічний процес, завдяки якому формується ціннісно-сміслова, духовно-моральна і комунікативно-регуляторна сфера особистості. Полісистемний підхід дозволяє виокремити складові із їхніми особливостями, а також розкрити зміст чинників, які впливають на волонтерську діяльність.

До запропонованої моделі волонтерської діяльності автор віднесла:

- 1) ресурсний компонент (особистісні якості, які сприяють включенню у волонтерську діяльність);
- 2) смисловий компонент (розкриває особливу цінність відчуття потоку життя як необхідність для здійснення добровольчої діяльності);
- 3) зовнішній компонент (як особливий зовнішній стимул, навколо якого і здійснюється волонтерська діяльність).

Як відомо, праця – це свідома, доцільна діяльність людини, що має на меті виробництво матеріальних і духовних благ, а також надання послуг.

Спираючись на суб'єктно-діяльнісний підхід, що спрямований на пізнання психологічної суті активності людини, науковці, зокрема Л. О. Кудрінська [11], виокремлюють основні елементи процесу добровільної діяльності: її сутність, суб'єкт праці, мету активності, продукт активності, режим, мотивацію активності, її організацію і трудовий стаж (див. таблицю 1). Розглянемо компоненти волонтерської діяльності поряд із професійною діяльністю.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця волонтерської і професійної діяльності на основі компонентів трудової діяльності

Статус	Державна і комерційна праця (професійна діяльність)	Добровільна праця
Суб'єкт активності	Держслужбовець, власник, найманий працівник	Волонтер, доброволець
Мета активності	Функціонування системи управління, винагорода	Вирішення соціальних проблем, задоволеність отримувача блага
Продукт активності	Досягнення планових показників, товар чи послуга	Благо
Режим активності	Постійний	Непостійний, у формі акцій
Мотивація активності	Зайняття позиції в ієрархії, матеріальна мотивація	Мотиви на безоплатному принципі
Організація активності	Через державні, комерційні організації, індивідуальне підприємництво	Через громадські організації або самостійно
Трудовий стаж	За трудовим договором нараховується стаж для наступної виплати пенсії	В Україні не зараховується до трудового стажу

Суб'єктом добровільної діяльності є волонтер. Досить поширеною є думка науковців, що у всьому світі левову частку волонтерів складає найбільш соціально активна частина суспільства – молодь віком від 18 до 25 років. Проте на тлі кризових подій в Україні ми можемо спостерігати зовсім іншу ситуацію. За даними Фонду «Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва» та відкритих джерел інформації [16], портрет українського волонтера має наступний вигляд. Середній вік волонтера складає 30-40 років, це переважно чоловіки (33% поряд із 16% жінок). Протягом 2015 року волонтерською діяльністю займалося 13% населення (порівняно із 10% 2012 року). Найбільш активними волонтерами виявилися жителі Донбасу (19%), Заходу України (14%) і центру (13,5%). Левова частка волонтерських зусиль з тих, хто надає допомогу, припадає на допомогу армії (65%), допомогу хворим та людям з інвалідністю (21%) і внутрішньо переміщеним особам (12%). У 2016 році напрям допомоги армії скоротився на користь допомоги переселенцям. На жаль, більш конкретна статистика за 2016 рік у відкритих джерелах поки що відсутня.

Метою діяльності волонтера є вирішення соціальних проблем, надання допомоги тим, хто її потребує, за принципом безоплатності. Цей принцип протиставляється принципу оплати професійної діяльності. Сенс добровільної діяльності в тому, що переслідується не економічна ефективність, а саме соціальна, тобто волонтерська діяльність вирішує спільні проблеми громади, а також труднощі окремої людини.

Результатом, продуктом добровільної діяльності виступає благо, добро, яке отримує той, хто його потребує, а також соціальна безкоштовна допомога. Можна стверджувати, що волонтери надають соціальні послуги. Важливо також те, що, на відміну від працівників комерційного сектору, волонтерам важлива особистість того, хто отримує його благодійну допомогу.

Мотивація добровільної праці, мабуть, є найбільш розробленою темою у розрізі піднятої проблеми, хоча і досі залишається майданчиком для наукових дискусій.

Пролити світло на питання про те, що дає поштовх волонтеру витратити свої особисті часові, матеріальні ресурси, енергію на допомогу іншим і де лежить відправна психологічна точка такої діяльності, частково може модель прийняття рішень Теодора Шварца, згідно з якою потенційний волонтер приймає рішення, керуючись такими трьома аспектами:

- 1) усвідомленням наслідків своєї діяльності (до чого приведе);
- 2) мірою власної відповідальності за свою діяльність і за її наслідки;
- 3) моральними нормами, домінуючими у суспільстві, і тими з них, які людина обрала як власні.

Перевагою цієї моделі, на думку Н. А. Вайніловича [4], є те, що вона враховує особистісні характеристики волонтера. Теодор Шварц простежив зв'язок між прийнятими людиною соціальними нормами і здійсненням допомоги, на що має суттєвий вплив усвідомлення наслідків і прийняття відповідальності за них. Науковець надає мотиву моральної повинності провідну роль у процесі здійснення допомоги. Цей мотив реалізується у зв'язку із самооцінкою та активізується за-своєними соціальними нормами. Якщо нічого не перешкоджає усвідомленню наслідків своєї діяльності і прийняттю відповідальності за свої рішення, то описана поведінка зберігається.

На думку вчених, мотиви волонтерської діяльності у кризові періоди і в мирний час відрізняються. Так, у ситуації кризи провідним мотивом є збереження безпеки своєї сім'ї і свого суспільства як середовища життя. У мирний час мотивація на перший погляд є безкорисливою. Однак, переважна частина західної наукової спільноти поділяє думку про те,

що волонтерство може мотивуватися, зокрема, й особистим інтересом. В якості особистого інтересу може виступати пізнання нового, самоактуалізація особистості та можливість доступу до вищого статусу.

Американські колеги А. Омото і М. Снайдер [21] розділяють мотиви волонтерської діяльності на дві групи. Першу групу мотивів складають мотиви морального чи релігійного обов'язку допомагати іншим. Автори називають людей із подібною мотивацією альтруїстами. До другої групи дослідники віднесли мотиви егоцентристів, які займаються волонтерством для отримання власної користі. Науковці зазначають, що описані мотиви не взаємовиключають один одного, проте завжди є провідний мотив.

Зарубіжні психологи схильні категоризувати мотиви волонтерської діяльності залежно від віку, статусу волонтерів, особливостей включення у цю діяльність.

С. В. Михайлова [13] порівнює, як змінюється мотивація волонтерів залежно від віку. Так, у молодих волонтерів домінує мотивація, спрямована на бажання спробувати себе у майбутній професії, завести корисні знайомства і контакти. Переважаючою мотивацією волонтерів у середньому віці є мотивація самореалізації. У старшому віці основна мотивація зосереджується на вияві співчуття, милосердя і турботи. На думку С. В. Михайлової, успішність формування мотивації волонтерської діяльності можлива у випадку, коли особисті потреби волонтера задовольняються одночасно із потребами суспільства.

Український науковець Н. А. Вайнілович [4, с. 4-5] пропонує власну класифікацію мотивів волонтерської діяльності. До неї увійшли:

1) психологічні і духовні мотиви: боротьба із самотністю, відчуття потрібності, особистісне зростання, віра в бога, почуття моральної повинності допомагати іншим, спокута провини;

2) соціально-психологічні мотиви: потреба у почутті єдності з людьми, потреба у спілкуванні, вираження солідарності з іншими, розвиток комунікативних навичок;

3) емоційні мотиви: покращення свого емоційного стану, отримання морального задоволення від допомоги іншим людям, здатності щось змінити;

4) соціальні мотиви: бажання зробити внесок у розвиток свого району, знайомство з новими людьми (розширення соціальних зв'язків), реалізація власних ідей, відчуття суспільного змісту роботи, потрібність своєї праці, почуття патріотизму, подолання стереотипів, прохання друзів, приклад батьків, корпоративний принцип;

5) освітньо-професійні мотиви: отримання нових знань, навичок, досвіду зі своєї спеціальності, застосування своїх знань на практиці, підготовка себе до кар'єри, безкоштовне навчання;

6) гедоністичні мотиви: розваги, відпочинок, дозволя.

У наведеній класифікації мотивів можна простежити і виокремити дві більш загальні групи мотивів: альтруїстичні та егоїстичні.

Все частіше простежується тенденція, коли альтруїстичні мотиви тісно переплітаються із егоїстичними мотивами, а сама волонтерська діяльність набуває раціональних і прагматичних рис.

Дослідницькі розвідки ресурсного потенціалу волонтерського руху, що проводились співробітниками Інституту економіки промисловості НАН України, дають можливість стверджувати, що мотиваційним підґрунтям участі у волонтерському русі слугує перш за все почуття відповідальності та прагнення соціального визнання і самореалізації через участь у престижній і соціально схвалюваній діяльності. Дослідники роблять висновок, що таке поєднання основних мотивів із урахуванням соціально-мобілізаційного потенціалу волонтерства робить його перспективним у контексті пошуку і залучення соціальних ресурсів і розвитку волонтерського руху в Україні.

Л. Є. Сікорська [19], яка приділила багато уваги вивченню ціннісно-смыслових детермінант волонтерської діяльності, розглядає волонтерство як спосіб, у який цінності зберігаються та укріплюються. Серед таких цінностей чільне місце посідає доброта і безкорисна допомога людям незалежно від їхнього походження, статусу, віку та інших рис.

Р. Інглхарт (1997) запропонував теорію міжгенераційної зміни цінностей. Дослідник помітив у різних країнах тенденцію переходу від цінностей виживання до цінностей самовираження, від традиційних до світсько-раціональних цінностей. Ці зміни у ціннісній сфері людей опосередковано ведуть до зміни умов їхнього життя. Цінності виступають своєрідним каталізатором у процесі зміни переконань людей, зміни характеру волонтерської діяльності, до якої вони долучаються або не долучаються.

Л. О. Кудринська [10] в якості регуляторів праці називає насамперед соціально-культурні норми, традиції, а не безособові правові закони і закони праці, а також стверджує, що для волонтерів важливими орієнтирами виступають загальнолюдські моральні цінності, які в більшості своїй є світськими.

Однією із головних особливостей добровільної діяльності, яка виокремлює її серед інших видів, є її нерегулярність. Часто волонтерська праця реалізується у вигляді акцій. О. М. Певная [17], аналізуючи сучасні тенденції волонтерського руху у світі, зазначає, що з'являється новий тип волонтерства поряд із відносно традиційними його формами. Цьому новому типові волонтерства, на її думку, при-

таманна епізодичність зусиль, егоїстична мотивація і слабка залученість до яких-небудь організацій. Дослідниця наголошує, що назріла необхідність стимуляції процесу професіоналізації волонтерства, зокрема, шляхом впровадження професійного підходу до її планування, організації та управління. Також необхідним є залучення ресурсів для розвитку спільноті професіоналів, які мають знання і вміння організувати діяльність волонтерів з різними віковими та соціально-демографічними характеристиками.

Таким чином, ми підійшли до необхідності окреслення психологічної структури волонтерської діяльності. На думку О. С. Азарової [1], яка підходить до розгляду волонтерської діяльності з точки зору структурно-морфологічного підходу, така структура містить:

- 1) потреби (альтруїстичні та соціальні);
- 2) мотиви (на основі принципу безоплатності);
- 3) мету (вирішення соціальної проблеми, покращення благополуччя інших людей);
- 4) особистісні смисли (пов'язані із внутрішньою необхідністю, наявністю соціальних та ідеальних смислів);
- 5) задачу (вирішується в різноманітних соціальних ситуаціях);
- 6) дії (невисока технічна складність);
- 7) продукт (благю);
- 8) результат для особистості (самореалізація);
- 9) результат для суспільства (соціальні блага).

О. С. Азарова також вказує, що у своїй повноті психологічний зміст волонтерської діяльності може розкритися у разі розгляду як зовнішнього її боку (спрямованість, способи, засоби, умови), так і внутрішнього, який складає власне психологічний план волонтерської діяльності. Він розкривається через потребу, мотив, мету, особистісний сенс, задачу, дії, результат для особистості і результат для суспільства. Через складність діяльності вона не може ґрунтуватися лише на якомусь одному аспекті. Тому цілісне уявлення про діяльність можна скласти, якщо розглядати її якісно різнорідні психологічні компоненти у єдності і взаємопов'язаності. До них дослідниця відносить: мотивацію, цілеутворення, інформаційні основи діяльності, прогнозування результатів, прийняття рішення, планування, програмування, контроль, корекцію, оперативний образ об'єкта діяльності – систему індивідуальних якостей суб'єкта і сукупність виконавчих дій. Ці компоненти утворюють цілісну динамічну структуру. Діяльність - це функціонування цієї структури.

При розгляді будь-якої діяльності, необхідно враховувати умови, в яких вона реалізується, а також систему її детермінант. Психологічні

детермінанти розуміються як причини реалізації певних моделей поведінки.

О. С. Азарова вважає, що систему детермінант волонтерської діяльності складають:

1) особистісні детермінанти (індивідуально-психологічні властивості особистості: інтернальність і соціальна екстраверсія, впевненість, емпатія і рефлексія, альтруїстична і творча спрямованість; система мотивів, потреба у дбайливості, ціннісно-смилова і нормативна системи, емоції, емоційні особливості (зокрема, емоційна гнучкість), інтереси, схильність до даного виду діяльності, спрямованість особистості, властивості особистості, самооцінка, соціальна компетентність);

2) комунікативно-діяльнісні (успішність діяльності, зміст і процес навчання волонтерству, керівництво волонтерською діяльністю);

3) соціально-психологічні детермінанти (система підкріплення, вплив суспільної уваги, суспільне визнання, зміст і стратегічне планування волонтерської діяльності, соціально-психологічний клімат волонтерської організації).

Є. П. Ільїн [5, с. 10] аналізує чинники, які впливають на здійснення допомоги. Він виокремлює зовнішні (коли і кому допомагають) і внутрішні чинники (хто допомагає). До зовнішніх науковець відносить чинники, що стосуються ситуації здійснення допомоги: 1) формулювання прохання; 2) рефлексію і персоніфікацію; 3) наявність зразка для наслідування; 4) оцінку ситуації; 5) присутність інших людей; а також зовнішні чинники, що стосуються того, кому допомагають: 1) етнічна приналежність; 2) вік; 3) стать.

Групу внутрішніх чинників здійснення допомоги складають ті, що описують суб'єкта здійснення цієї допомоги:

1) наявність засвоєних норм соціальної відповідальності, тобто почуття обов'язку (виступає визначним чинником);

2) вплив середовища проживання (жители мегаполісів менш схильні допомагати);

3) вплив віку (єдиної думки науковців поки що немає);

4) стать (чоловіки частіше допомагають жінкам, які потрапили у біду. Жінки однаковою мірою відкликаються на прохання допомоги як від чоловіків, так і від жінок. Крос-культурні дослідження вказують, що жінки є все ж більш альтруїстичними);

5) особистісні особливості (індивідуальні відмінності у здійсненні допомоги зберігаються у часі; виявлено поєднання особистісних якостей, які роблять людей схильними до альтруїзму: ці люди є емоційними, чутливими і діяльними; крім того, властивості особистості

впливають на те, як конкретні люди реагують на конкретні ситуації; наявність егоцентризму);

- 6) наявність почуття провини;
- 7) релігійність;
- 8) міжособистісні стосунки;
- 9) емоційний стан.

Дослідження О. В. Панькової, О. Ю. Касперович та О. В. Іщенко [16] показує, що перше місце серед чинників, які найбільше спонукають людей долучатися до волонтерства з початку Революції гідності в Україні і нині, займає віра у свої можливості здійснити доленосні зміни в країні. На другому місці як позитивний чинник - духовне пробудження нації, солідарність, довіра громадян до волонтерів, готовність їх підтримувати, а як негативний чинник - неспроможність і небажання влади взяти на себе відповідальність щодо вирішення болючих проблем. Дослідники роблять висновок, що такий розподіл чинників вказує, що бурхливий спалах волонтерського руху був частково вимушеним, він став відповіддю на бездіяльність влади. Проте позитивними аспектами цього процесу є утвердження віри у власні сили, солідарність і готовність прийти на допомогу.

Е. М. Балашов (2013), аналізуючи психологічну структуру волонтерської діяльності, пропонує виокремити чинники її ефективності. Групу суб'єктивних чинників складають ті, що відносяться до мотиваційно-ціннісної, емоційно-вольової, комунікативної і поведінкової сфер. До групи об'єктивних чинників увійшли: організація волонтерських програм, організація неформальної освіти, а також особливості соціокультурного середовища.

Узагальнивши думки дослідників, можемо зобразити схему психологічних детермінант волонтерської діяльності наступним чином (Рис. 1):

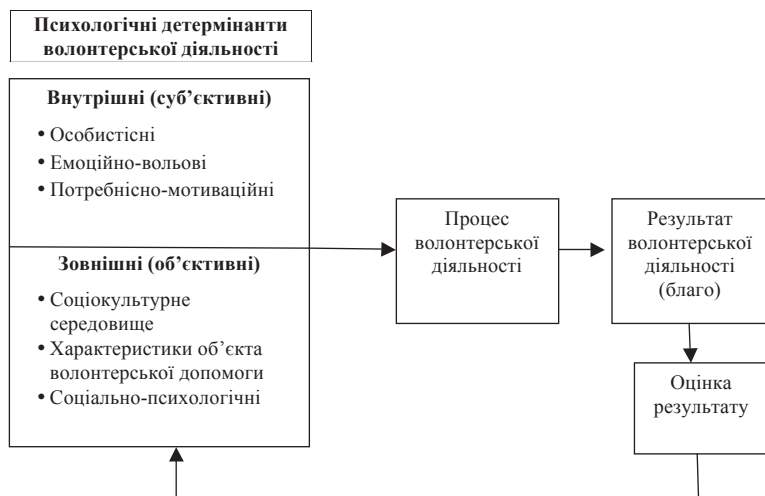

Рис. 1. Схема психологічних детермінант волонтерської діяльності

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті теоретично обґрунтовано волонтерську діяльність як психологічне явище. Опрацювання думок дослідників дало змогу окреслити робоче поняття волонтерської діяльності як безкорисливу соціально схвалювану добровільну діяльність, в основі якої лежать загальнолюдські цінності, що здійснюється волонтерами і волонтерськими організаціями з метою перетворення навколишнього середовища шляхом вирішення соціальних проблем і надання допомоги тим, хто її потребує, і продуктом діяльності якої є благо.

Систему детермінант волонтерської діяльності складають зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні детермінанти виражають об'єктивні умови, в яких реалізується діяльність. Внутрішні детермінанти презентуються трьома аспектами: особистісним, емоційно-вольовим і потребоно-мотиваційним. Для нашого **подальшого дослідження** важливими є виявити системотвірні, базові і ключові характеристики ефективності волонтерської діяльності.

Список використаних джерел

1. Азарова Е. С. Психологические детерминанты и эффекты добровольческой деятельности : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.01 / Е. С. Азарова. – Хабаровск, 2008. – 192 с.
2. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.05 / Бондаренко Зоя Петрівна. – К., 2008. – 247 с.
3. Борецька Н. П. Інформаційні механізми волонтерства / Н. П. Борецька, Г. О. Крапівина // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2012. – № 1 (3). – С. 76–83.
4. Вайнілович Н. А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності / Н. А. Вайнілович // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2012. – № 2 (14). – С. 53–59.
5. Ильин Е. П. Психология помощи. Альтруизм, эгоизм, эмпатия / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2013. – 304 с.
6. Косова У. П. Психологические характеристики волонтерской деятельности / У. П. Косова // Высшее образование сегодня. – 2009. – № 12. – С. 63–67.
7. Косова У. П. Структурно-содержательные характеристики волонтерской деятельности / У. П. Косова // Вестник КРАУНЦ. Серия «Гуманитарные науки». – 2011. – № 2 (18) – С. 45–54.
8. Кретьова У. П. Модель волонтерской деятельности / У. П. Кретьова // Вестник КРАУНЦ. Гуманитарные науки. Психология. – 2014. – № 2 (24). – С. 37–45.
9. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : підручник / Я. В. Крушельницька. – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.
10. Кудринская Л. А. Добровольческий труд: опыт теоретической реконструкции : автореф. дис. на получение науч. степени докт. соц. наук : 22.00.03 «Экономическая социология и демография» / Л. А. Кудринская. – Москва, 2006. – 30 с.
11. Кудринская Л. А. Добровольческий труд: сущность, функционирование, специфика / Л. А. Кудринская // Социологические исследования. – 2006. – № 5. – С. 15–22.
12. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навч. посіб. / Т. Л. Лях. – К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 149 с.
13. Михайлова С. В. Десять советов по работе с добровольцами руководителю общественной организации [Электронный ресурс] / С. В. Михайлова // Пресс-центр студентов ЯГПУ имени К. Д. Ушинского. – Режим доступа: <http://studyspu.ru/stati/metodicheskie-materialy/desjat-sovetov-po-rabote-s-dobrovolcamirukovoditelju-obschestvenoi-organizaci.html> (дата обращения: 15.01.2017).
14. Народні помічники: портрет українського волонтера [Електронний ресурс] // Веб-портал «Слово і Діло». – 2016. – Режим доступу: <http://www.slovoidilo.ua/2016/01/04/infografika/suspilstvo/narodni-pomichnyky-portret-ukrayinskoho-volontera> (дата звернення 05.12.2016).
15. Насиновская Е. Е. Вопросы мотивации личности с позиций деятельностного подхода / Е. Е. Насиновская // Исслед. группа «Соц. Науки». – 2003. – № 1–2. – С. 216–226.
16. Панькова О. В. Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка / О. В. Панькова, О. Ю. Касперович, О. В. Іщенко // Український соціум. – 2016. – № 1 (56). – С. 65–74.

17. Певная М. В. Управление волонтерством: международный опыт и локальные практики : монография / М. В. Певная ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. – Екатеринбург : Изд-во Урал. федер. ун-та, 2016. – 434 с.

18. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квітня 2011 року №3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 10.10.2016).

19. Сикорская Л. Е. Толерантность в представлениях молодых российских и немецких волонтеров социальной работы / Л. Е. Сикорская // Социологические исследования. – 2007. – № 9. – С. 52–58.

20. Phillips M. Motivation and expectation in successful volunteerism / M. Phillips // *Voluntarism and social work practice: A growing collaboration*. – Lanham etc. : Univ. Press of America, 1984. – P. 139–147.

21. Snyder Mark. Who gets involved and why? The Psychology of volunteerism / M. Snyder, A. M. Omoto // *Youth Empowerment and Volunteerism: Principles, Policies and Practices*. – Hong Kong : City University of Hong Kong Press, 2009. – P. 1–18.

References transliterated

1. Azarova E. S. Psihologicheskie determinanty i jeffekty dobrovol'cheskoj dejatel'nosti : dis. ... kand. psih. nauk : 19.00.01 / E. S. Azarova. – Habarovsk, 2008. – 192 s.

2. Bondarenko Z. P. Organizacija volonters'koi' roboty majbutnih social'nyh pedagogiv v umovah vyshhogo navchal'nogo zakladu : dys. ...kand. ped. nauk : 13.00.05 / Bondarenko Zoja Petrivna. – K., 2008. – 247 s.

3. Borec'ka N. P. Informacijni mehanizmy volonterstva / N. P. Borec'ka, G. O. Krapivina // *Social'no-trudovi vidnosyny: teorija ta praktyka*. – 2012. – № 1 (3). – S. 76–83.

4. Vajnilovych N. A. Chynnyky formuvannja motyvacij' ljudyny do zdijsnennja volonters'koi' dijal'nosti / N. A. Vajnilovych // *Visnyk NTUU «KPI». Politologija. Sociologija. Pravo*. – 2012. – № 2 (14). – S. 53–59.

5. Il'in E. P. Psihologija pomoshhi. Al'truizm, jegoizm, jempatija / E. P. Il'in. – SPb. : Piter, 2013. – 304 s.

6. Kosova U. P. Psihologicheskie harakteristiki volonterskoj dejatel'nosti / U. P. Kosova // *Vysshee obrazovanie segodnja*. – 2009. – № 12. – S. 63–67.

7. Kosova U. P. Strukturno-soderzhatel'nye harakteristiki volonterskoj dejatel'nosti / U. P. Kosova // *Vestnik KRAUNC. Serija «Gumanitarnye nauki»*. – 2011. – № 2 (18) – S. 45–54.

8. Kretova U. P. Model' volonterskoj dejatel'nosti / U. P. Kretova // *Vestnik KRAUNC. Gumanitarnye nauki. Psihologija*. – 2014. – № 2 (24). – S. 37–45.

9. Krushel'nyc'ka Ja. V. Fiziologija i psihologija praci : pidruchnyk / Ja. V. Krushel'nyc'ka. – K. : KNEU, 2003. – 367 s.

10. Kudrinskaja L. A. Dobrovol'cheskij trud: opyt teoreticheskoi' rekonstrukcii : avtoref. dis. na poluchenie nauch. stepeni dokt. soc. nauk : 22.00.03 «Jekonomicheskaja sociologija i demografija» / L. A. Kudrinskaja. – Moskva, 2006. – 30 s.

11. Kudrinskaja L. A. Dobrovol'cheskij trud: sushhnost', funkcionirovanie, specifi-ka / L. A. Kudrinskaja // *Sociologicheskie issledovanija*. – 2006. – № 5. – S. 15–22.

12. Ljah T. L. Metodyka organizacij' volonters'kyh grup : navch. posib. / T. L. Ljah. – K. : Kyi'vs'kyj un-t imeni Borysa Grinchenka, 2010. – 149 s.

13. Mihajlova S. V. Desjat' sovetov po rabote s dobrovol'cami rukovoditelju obshchestvennoj organizacii [Elektronnyj resurs] / S. V. Mihajlova // Press-centr studentov JaGPU imeni K. D. Ushinskogo. – Rezhim dostupa: <http://studyspu.ru/stati/metodicheskie-materialy/desjat-sovetov-po-rabote-s-dobrovolcami-rukovoditelju-obshchestvenoi-organizacii.html> (data obrashhenija: 15.01.2017).

14. Narodni pomichnyky: portret ukrai'ns'kogo volontera [Elektronnyj resurs] // Veb-portal «Slovo i Dilo». – 2016. – Rezhym dostupu: <http://www.slovoidilo.ua/2016/01/04/infografika/suspilstvo/narodni-pomichnyky-portret-ukrayinsko-ho-volontera> (data zvernennja 05.12.2016).

15. Nasinovskaja E. E. Voprosy motivacii lichnosti s pozicij dejatel'nostnogo podhoda / E. E. Nasinovskaja // Issled. gruppа «Soc. Nauki». – 2003. – № 1–2. – S. 216–226.

16. Pan'kova O. V. Resursnyj potencial volonters'kogo ruhu ukrai'ns'kogo suspil'stva: doslidnyč'ka rozvidka / O. V. Pan'kova, O. Ju. Kasperovych, O. V. Ishhenko // Ukrai'ns'kyj socium. – 2016. – № 1 (56). – S. 65–74.

17. Pevnaja M. V. Upravlenie volonterstvom: mezhdunarodnyj opyt i lokal'nye praktiki : monografija / M. V. Pevnaja ; M-vo obrazovaniya i nauki Ros. Federacii, Ural. feder. un-t. – Ekaterenbura : Izdv-vo Ural. feder. un-ta, 2016. – 434 s.

18. Pro volonters'ku dijalnist' : Zakon Ukraїny vid 19 kvitnja 2011 roku №3236-VI [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (data zvernennja: 10.10.2016).

19. Sikorskaja L. E. Tolerantnost' v predstavlenijah molodyh rossijskikh i nemeckih volonterov social'noj raboty / L. E. Sikorskaja // Sociologicheskie issledovanija. – 2007. – № 9. – S. 52–58.

20. Phillips M. Motivation and expectation in successful volunteerism / M. Phillips // Voluntarism and social work practice: A growing collaboration. – Lanham etc. : Univ. Press of America, 1984. – P. 139–147.

21. Snyder Mark. Who gets involved and why? The Psychology of volunteerism / M. Snyder, A. M. Omoto // Youth Empowerment and Volunteerism: Principles, Policies and Practices. – Hong Kong : City University of Hong Kong Press, 2009. – P. 1–18.

Abstract

Yurchinska G. K.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences)

Krutsiuk O. V.,

Postgraduate Student at the Department of General Psychology

VOLUNTEER ACTIVITY: THE ESSENCE AND PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS

The article contains the theoretical justification of volunteer activity as a psychological phenomenon. It was shown that a psychological essence

of this phenomenon can be described by readiness to voluntary donation for the good of others. Also it was discovered the specific aspects of volunteer activity which differ her from other kinds of activities. Are given a description of peculiar properties of self-perception of own volunteer activity by volunteers, volunteer's personal traits requirements which can provide effectiveness of this type of activity. It considers models of volunteerism. A comparative analysis of volunteer and professional activities based on component parts of work activity was carried out.

Besides it was given a review of psychological structure of volunteer activity and her psychological determinants content which create a system. External determinants express objective conditions of activity realization and include socio-cultural environment, characteristics of the object of volunteer donation and socio-psychological determinants. The internal determinants content of three groups: personal determinants, emotionally-volitional and needful-motivational.

Also the article has an overview of motivation of volunteer activity and how it can change with age. Shown the importance of professionalization of volunteer activity; implementation the professional approach to her organization, planning and management. Furthermore the working concept of volunteer activity was chosen for further psychological research.
